

DE
STIMVLIS DILIGENTIAE
IN SCHOLIS EXCITANDAE
PRAEFATVS

AD
BENEFICIUM
RICHTERIANVM
RECOLENDVM
INVITAT
M. IO. GOTTL. BIDERMANN. R.

FREIBERGAE,
Litteris SAM. FRIDER. BARTHELII.

CXLV.

Quamuis, LACTANTIO iudice a), supremus omnium rerum opifex naturam humanam veri adipiscendi cupientissimam fecerit: tot tamen ac tanta impedimenta atque obstacula communi in vita obiiciuntur, vt multi homines ipsam naturam ac indolem mutasse videantur. Vt hi igitur, imprimis adolescentes, litterarum studia profitentes, in gyrum reducerentur, quanta fieri potuit, cura nullo non tempore tentatum fuit. Namque alii auctoritatem parentum in subsidium vocarunt, quae apud filios plurimum valet, valere certe debet. Qua mente olim Chaldaeos suos ipsorum filios instituisse, STANLEIVS his verbis testatur b): *quia discipuli parentibus magistris vtuntur, plenius omnia hauriunt, et iis, quae docentur, maiorem fidem habent.* Imo patriarchas hac ratione praeclare suis de filiis meruisse, IOSEPHVS Sethi exemplo probat, quem commemorat c), studiis totum deditum, filios et nepotes sui prorsus similes reliquisse. Et quis nescit, Abrahamum ab ipso DEO eo commendari, quod operam suam nauauerit filiis suis recte instituentis et bene educandis d)? Neque alio consilio Aegyptii imagines hieroglyphicas excogitasse videntur, quam vt animos iuuenum ad sapientiae studium colendum inflammarent. Aliam ad discendum studia excitanda viam illi iuuentutis moderatores ingrediebantur, qui discipulos ea, quae elaborauerant, publice recitare iuebant, quod non solum PLINIUS testatur e), sed HORATIVS etiam stomachatur, quod ea consuetudo in ipsa balnea irrepserit, inter lauandum scripta recitandi. f) Alii eandem ob causam silentium diuturnum auditoribus imperabant, quo maiorem proficiendi cupiditatem et instillant et adiunarent. Quem morem Pythagoram illis commendasse, quos suam in disciplinam receperat, constat. Alii vero certissimum acuendae diligentiae subsidium eo contineri arbitrantur, si iustum pretium demonstraret, quod litterarum studiis et sapientiae culturae est propositum. Quo verba poetae valent, dicentis g):

- - - - pueris dant crustula blandi
 doctores, elementa velint vt discere prima.

Qua

a) L. III. c. I. 7.

b) Hist. phil. Orient. Sect. I. c. 1.
 d) Gen. XVII, 19.

c) L. I Ep. 5. et 7.

e) L. I Sat. IV. 74.

f) L. I Sat. I. 25.

Qua mente SOCRATES discipulis suis perpetuo in memoriam hoc reuocabat, scientiam unicum esse bonum, inscitiam autem unicum malum h). Quo sensu CICERO ita iudicat i); *Haec studia adolescentiam alunt, senectutem oblectant, secundas res ornant, adversis perfugium ac solatium praebent etc.* Alii omnem disciplinam austero vultu, atrocitate criminationum, verbis contumeliosis, et continuis verberibus metiuntur, atque his frenis vel ferociam vel ignaviam iuuenim compefcere student. Tantum autem abest, vt hi finem, quem intendunt, consequantur, vt potius ingeniis erectis diffidentiam incutiant, animis autem ingenuis mores inficetos atque odium literarum inspicient. In cuius generis tyrannos sapiens ille iuuentutis formator QVINCTILLIANVS, grauitur inuehitur, caedi discentes, deforme, seruire ac iniuriosum, censens, atque hoc pacto non corrigi, sed pessima mancipia adolescententes durari, adfirmans k). Quibus Orbilius celeberrimus LOCKIUS aurem vellicat, his verbis vtens l); *Consueti et expedita pueros castigandi ratio est virga, unicum illud remedium paedagogis notum atque acceptum: quo tamen nihil potest esse ineptius ad pueritiam formandam. Nam vel duritiam animi et prauitatem, vel languorem et fatuitatem parit ac auget: quae vtraque tanquam Scylla et Charybdis sunt fugienda.*

Quum igitur haec subsidia diligentiae in scholis excitandae partim multa cum imprudentia partim cum vario periculo sint coniuncta: multis aemulatio ad commodatissimum adminiculum videtur, ad industriam discendum fulciendam, et ad studia litterarum actiunda stimulus ad proficiendi cupiditatem maxime idoneus. Et hac in aemulatione tam commendanda quam exercenda homines profani plurimum elaborarunt, exempla summorum virorum discipulis suis ante oculos ponentes, qui aemulationis studio inprimis inclaruerunt. Hoc consilio CICERO Themistoclem narrat m) somno caruisse, et causam sciscitantibus respondisse, Miltiadis tropaeis se idendidem exstimulari. Talis etiam Alexander fuit, qui, paternae laudis aemulus, quum audiret, Philippum vnquam post aliam urbem expugnare, tantum aberat, vt his nuntiis laetaretur, vt potius exclamaret: o amici, omnia nobis pater praeripit, nec quidquam magnificum nobis suscipiendum relin-

h) Diog. Laert. in Vit. Socr.
1) de educat. nobil. p. 81.

i) Orat. pro Arch. c. 7.
m) Tuscul. IV. c. 19.

k) L. I. c. 7.

relinquit. Iulius Caesar vero, res ab Alexandro M. gestas legens lacrymas profundebar, hanc causam interserens, quod adhuc nihil praecleari egisset, eam iam aetate adeptus, qua ille multa regna vincendo sibi subiecerat. Quamvis autem Cicero, homo gloriae avidissimus, in aemulatione commendanda magnopere desudet, diffiteri tamen non potest, animi aegritudinem cum illa semper esse coniunctam, ideoque certis limitibus illam circumscribi oportere, censet, hoc modo disputans n): *Aemulatio dupliciter dicitur, ut et in vitio et in laude hoc nomen sit: nam et imitatio virtutis aemulatio dicitur, et est aemulatio aegritudo, si eo, quod quis concupierit, alius potiatur, ipse vero careat.* Quae animo complexus QVINCTILIANVS, etiam hanc ob causam in scholas publicas privatis ac domesticis praefendas statuit o), quia discipulus in illis quotidie audit multa probari, plura corrigi, et aemulatione ductus turpe putat, pari cedere, pulcrum autem videtur, maiores superare. His aemulationis utilitatem et effectum mirificum subiungit, ita disputans: *Omnia haec animos accendunt, et, licet ipsa ambitio sit vitium, frequenter tamen sit causa virtutum.* Quid vero CICERO de ea sentierit, his docet verbis p): *Honesta suapte natura per se expetenda esse, pueri indicant, in quibus, uti in speculis natura cernitur. Quanta eorum decertantium sunt studia! quanta certamina! ut efferuntur laetitia, quum vicerunt! ut pudet victos! ut se accusari nolunt! ut cupiunt laudari! quos illi labores perferunt, ut principes sint aequalium!* Hanc duorum summorum oratorum sententiam patroni scholasticae aemulationis ambabus manibus amplectuntur, eamque mirifice ornant et magnopere ornant simulque commendant. Sed vereor, ne argumenta, quibus illam tueri voluerunt, iusto pondere valeant. Nam si ad amissum exiguntur, omnis eorum ratio in hoc continetur, id omne rectum esse, quicquid est utile, et, quicquid pueri exercent, illud veluti naturae ingenitum, probandum esse atque amplectendum. Haec enim recitare, est refutare. Imo eo ipso hoc aemulationis idolum suo honore priuarunt, cum in locis iam allegatis Quinctilianus cum ambitione, Tullius autem cum miserrima animi aegritudine eam esse coniunctam, negare non possint. Quam in sententiam poeta Graecus recte sensit, canens q):

ὡς εἶδεν ζήλοιο κακώτερον ἀνδραστὶν ἄλγος

ἐντρέφεται, h. e. nullus aemulatione peior hominibus dolor inest aemulatione

Imo

n) I c. cap. 8

o) L. I, c. 2.

p) de fin. L. V, c. 23.

q) Oppian.

Imo idem CICERO alio loco r), mutata sententia, ita disputat: *magni ingenii adolescentes semper a gloria potius refrenandi sunt, quam incitandi, atque aetati illi plura sunt amputanda, quam inferenda.*

Tantum igitur abest, ut splendida hominum profanorum vitia nos, qui in scholis christianis versamur, discipulis commendemus, ut potius ab ambitione, et quicquid ex illa nascitur, veram sapientiam non modo abhorrere, verum etiam impedire, certum atque exploratum habeamus. Cujus sententiae testes quam plurimi in medium adduci possent, si locus pateretur: ex multis igitur pauci, sed idonei hanc causam perorent. Ita nimirum AVGVSTINVS, Hippo- nensium praeful religiosissimus, sentit, *grauiter se stomachari, adfirmans s), quod pueri in scholis non utilitate atque decore disciplinarum, sed laudis inanissimae amore ducantur.* Paucis vero interiectis, eos magistros grauiter reprehendit, *qui aemulationis tabificae atque inanis iactantiae ultimam, sed omnibus aliis nocentiorum pestem introducere conantur.* Noster autem LV THERVS, ubi in eo est, ut studium bonorum operum commendet t), copiose hoc argumentum persequitur, et, reiecto aemulandi studio, alios eosque nobiliores ac praeflantiores stimulos commendat ad recte agendum idoneos, nempe mandatum DEI, fidem et amorem. Tandem concludit: *Qui his non magis, quam honore permouentur, et ad recte agendum impelluntur, eorum facta merito damnantur, qualiacunque vulgo videantur.* Quoniam enim haec prima sanctissimae nostrae religionis est regula, et hic primus ad veram felicitatem perueniendi gradus, ut extirpato atque reiecto amore nostri ad modestiam redeamus, quam auctor et dux nostrae salutis non solum suo exemplo expressit, sed suis quoque discipulis etiam atque etiam commendauit: quid, quaeso, illi aliquando respondebunt, qui iuuenes suae fidei commissos ad honoris cupiditatem exstimulant, et ad altiora petenda perpetuo exhortantur? Neque alia emendationum morum doctores docent, quorum ex classe CHR. THOMASIVS u) aemulationem tanquam profanum, spurium atque inauspicatum proficiendi exercitium ex scholis omnino proscribendum esse adfirmat, his vsus verbis: *Die Aemulation wird gemeiniglich für eine schöne und löbliche Tugend gehalten. Man sagt nicht allein von erwachsenen Leuten: es ist eine honnete Aemulation zwischen diesen und jenen, sondern auch dieje-*

r) Orat. pro Coel. c. 32.

s) Opp. T. I. L. I. de ordine. cap. 10.

t) Serm. de Bon. Oper. T. I. Ien. f. 232. u) in Ethicae parte pract. p. 443.

diejenigen, so den Kindern den Saamen der Tugend beybringen sollten, ich meine die Praeceptores und Professores auf hohen und niedern Schulen, gewöhnen junge Leute in ihrer zarten Jugend zur Aemulation, und ermahnen sie wohl dazu: das ich von der Brutalität des sogenannten Certirens nichts erwähne, als welches noch schändlicher, und doch auf vielen Schulen frequent ist. Consentit moderator formandae iuuentutis exercitatissimus, et Roscius longo vsu doctissimus, GOTTFR. VOCKERODT, hoc super argumento ita disputans w): *Quum doctores in scholis iuvenes ad aemulandum excitant, hi vero ad laudem atque honorem caeco impetu feruntur, utriusque se facere putant, quod se dignum videtur. At enim vero, quum illi sint vanae ambitionis mancipia, et insana gloria alantur, tales etiam amant discipulos, eosque frugi et melioris notae esse, iudicant, quos strenue sua per vestigia vident currere, et generosa laudis cupiditate impelli. Accenditur inde aemulatio tanquam princeps stimulus ad nitendum fortius in litteris addiscendis, sed aemulatio non recti ac pii, qualem Paulus praecipit, sed vanissimae laudis et commendationis apud parentes ac patronos, itemque loci in coetu superioris. Haec accensa in pueris, et in scholis aliquamdiu agitata, per uniuersam vitam continuatur, et mutuum inter ciues odiorum, perpetuae obrektionis et insectationis, factionum, et nonnunquam civilium turbarum causa euadit, praesertim ubi instituta de loco certamina scholastica vim animorum aemulorum acunt, et impotentiam puerilem instigant. Tristioris enim naturae commilitones ira ex ista concertatione concepta, ita occupat, ut offensae atque injuriae, qua se laesos putant, memoriam non nisi cum vita deponant. Neque mirum est, inde tam multos homines euadere pugnaces et rixosos, quoniam iam in scholis pugnare didicerint. His testimonii suffragium celeberrimi rectoris in academia Parisiensi, CAR. ROLLINI addimus, ita sentientis x): C'est la vertu seule, qui met les hommes en état, de bien remplir les postes publics. Ce sont les bonnes qualités du coeur, qui donnent le prix aux autres, et qui en faisant le vrai mérite d'un homme, le rendent aussi un instrumens propre à procurer le bonheur de la société. C'est la vertu, qui accoutume l'homme dans toutes ses démarches, à respecter l'engagement durable et incorruptible de la postérité, et à ne lui point préférer une fausse et courte lueur de gloire, qui s'évanouit avec la vie comme*

une

w) in Consultat. de vera Christianorum erudit, p. 55.
Discours. prelim. p. 19.

x) T. I.

une legere fumée. Voilà ce, que se proposent les bons maîtres dans l'éducation de sa jeunesse. Ils estiment peu les sciences, si elles ne conduisent à la vertu. Ils comptent pour rien la plus vaste erudition, si elle est sans probité, et ils préfèrent l'honnête homme à l'homme savant.

Quae quum ita sint, alia, eaque maioris pretii atque utilitatis subsidia diligentiae in scholis excitandae sunt circumspicienda, quibus salua religione uti et possumus et debemus. Quorum primum et palmarium hoc est, ut animo perpendamus, DEVM in rerum primordiis nos ad sui similitudinem creasse, ut perfectionis suae imago quaedam atque exemplar esset omnibus numeris perfectum et absolutum, quod homo summo amore et religiosissimo cultu prosequi debet. Porro in mentem reuocemus, hanc perfectissimam conditionem, in qua veluti fundamento omnis nostra felicitas nitetur, nos incurios atque ingratos amisisse, et in extremam miseriam detrusos fuisse. Praeterea teneamus, ipsum filium DEI, sortis nostrae miseratum, hoc consilio nostram naturam induisse, ut redemptione cruenta peracta, et Patre caelesti reconciliato, unusquisque nostrum diuinae naturae rursus particeps fieri, et exemplum Saluatoris sequutus, DEO denuo placere possit. Ad haec beneficia DEI, omnemque diuini erga nos amoris adparatum recte cognoscenda et colenda, omnes animae nostrae facultates omnesque scientias dirigendas esse, nemo negabit. Denique cogitemus, amorem Saluatoris nostri ea esse amplitudine, integritate et constantia, ut nos ad dilectionem mutuam, ad imitationem assiduam, atque ad obsequium promptissimum illi nos omnino obstrictos esse, nobis persuadeamus, contra vero haudquaquam dignitati nostrae conuenire, existimemus, vanam gloriam captare, aut inani alios praecurrendi studio exercitari, quum grauiora, sanctiora et praestantiora incitamenta suppetant, cum ad omnes actiones feliciter sustinendas, tum etiam ad literarum studia ex voto expedienda, quae diuini Numinis gloriae seruiunt, eique placent, et gratum nostrum animum testantur. Quae profecto omnia tanta sunt atque ita comparata, ut certa iustae aemulationis fundamenta ob oculos ponant, eiusque leges praescribant reliquis omnibus sanctiores. Et hac mente diuinus legatus nos iubet praestantissimas quasque dotes aemulari y).

Habent igitur religiosi scholae magistri, ut animum ad cavendum attendant, ne sub specie vanae, profanae, ostentatoriae atque
inaniae.

y) I Cor. XII. 31.

inanis aemulationis animis discipulorum suorum detestabilem ambitionem insilliant. Hoc enim pipulo (proh dolor!) iam multos obtrectatores scholas publicas distulisse, duorum scriptorum Gallicorum testimonio probamus, quorum alter ita pronunciat z): *Il y a dans les écoles des gens gagés, pour nous mettre dans l'esprit toute la prévention: alter his verbis, quae sentit, prodit; On sort de l'école avec une habitude si forte de chicaner sur tout, qu'il est impossible, de l'effacer dans la suite, et elle se repand sur toutes les actions de notre vie a).*

Inter reliqua autem incitamenta, quae iustam et laudabilem aemulationem commendant, et diligentiam in scholis inflammare possunt et debent, iure beneficia tam magistratuum, quam eorum referuntur, qui certa praemia et legata sancierunt; iis impertienda, qui alios industria et virtutum studio antecellunt. Quo nomine vir quondam de republica praeclare meritus, IO. CHRISTOPH. RICHTERVS, immortalem sibi famam comparavit, viatico constituto, quo ii scholae nostrae alumni instruuntur, qui in eo sunt, ut academiam petant, litterarum studia prosequuntur. Et haec beneficium, quod publice praedicari decet, tanta fide et cura ab AMPLISSIMIS SCHOLAE INSPECTORIBVS adhuc conservatur atque administratur, quanta religione olim a testatore, iam inter caelites versante, fuit institutum. Cuius memoria ut pie eo die, quem ille praescripsit, renouetur, is, qui hoc anno suffragantibus Patronis hac liberalitate fruatur,

CAR. AVG. SCHIFNER,

Born. Misn.

oratione Latina docebit, *quid sentiendum sit de morte hominum profanorum voluntarie et sua sponte suscepta?* inflans tempus in mentem reuocans, quo memoria Saluatoris nostri publice recoletur, qui sponte mortem pro vniuerso genere humano subire non dubitauit. Quod institutum ut Vos, PATRONI ac FAVTORES, suffragiis Vestris probetis, eaque mente cras, si Deus fuerit, hora ante meridiem nona audita, in auditorio superiori scholae nostrae haud grauatim conuenientis, et beneuola Vestra praesentia, tanquam validissimo stimulo tam docentium, quam discipulorum diligentiam excitetis, rogo, oro, atque obtestor. Freibergae. d. XVII. Febr.

A. R. R. MDCCLXXII.

z) *Perrault* dans le Parallele des anciens et des modernes, Vol. I. Dial. 3.

a) *Bibliothèque Univerf.* Tom. XXIII, p. 422.

Yb 627

ULB Halle

001 508 164

3

(811148)

TA → OL

DE
STIMVLIS DILIGENTIAE
IN SCHOLIS EXCITANDAE
PRAEFATVS

AD
BENEFICIUM
RICHTERIANVM
RECOLENDVM
INVITAT
M. IO. GOTTL. BIDERMANN, R.

FREIBERGAE,
Litteris SAM. FRIDER. BARTHELII.

CXLV.

